

CIVILRÄTTSLIGT SAMARBETE

Den fria gränsöverskridande rörligheten för varor, tjänster, kapital och människor ökar ständigt. I civilrättsliga frågor som har gränsöverskridande följder håller EU på att utveckla ett rättsligt samarbete och bygga broar mellan olika rättssystem. Dess främsta mål är att öka rättssäkerheten och förbättra tillgången till rättslig prövning, vilket innebär att det måste vara lätt att ta reda på vilken domstol som är den behöriga i olika frågor, att det måste vara tydligt vilka bestämmelser som är tillämpliga samt att förfarandena för att erkänna och verkställa beslut måste vara snabba och effektiva.

RÄTTSLIG GRUND

Artikel 81 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).
Protokollen nr 21 och nr 22 som fogats till fördragen.

MÅL

I ett europeiskt område med rättvisa bör individer inte hindras eller avskräckas från att utöva sina rättigheter. Det faktum att rättssystemen och de administrativa systemen i EU:s medlemsstater är inkompatibla och komplexa bör inte vara ett hinder. Lagstiftningen inom detta komplicerade och känsliga område täcker traditionell civilrätt, som omfattar ett stort antal områden, från familjerätt till köplagen, men också processrätt, som fram till nyligen helt och hållet hörde till medlemsstaternas ansvarsområde.

Internationell privaträtt har som syfte att hantera gränsöverskridande aspekter av samtliga frågor som hänför sig till förhållanden mellan privatpersoner, såsom familjerätt, äganderätt och avtalsrätt. Åtgärder som rör familjerätten och som har gränsöverskridande följder måste antas enhälligt av rådet (artikel 81.3 andra stycket i EUF-fördraget). De viktigaste verktygen för att underlätta tillgången till gränsöverskridande rättsliga prövningar är principen om ömsesidigt erkännande, som grundar sig på ömsesidigt förtroende mellan medlemsstater, och direkt rättsligt samarbete mellan nationella domstolar.

Unionens civilrättsliga samsarbetsåtgärder syftar framför allt till att uppnå följande mål:

- Garantera en hög rättssäkerhet för EU:s medborgare i deras gränsöverskridande civilrättsliga förbindelser.
- Garantera medborgarna enkel och effektiv tillgång till civilrättslig prövning för att lösa gränsöverskridande tvister.

- Förenkla instrumenten för gränsöverskridande samarbete mellan nationella civilrättsliga domstolar.
- Stödja utbildningen av domare och övrig personal inom rättsväsendet.

Varje lagstiftningsakt som är under utarbetande måste vidarebefordras till de nationella parlamenten (artikel 12 i fördraget om Europeiska unionen (FEU)). Vidare har de nationella parlamenten rätt att invända mot beslut som rör vissa aspekter av familjerätten och som har gränsöverskridande följder. Sådana beslut kan endast fattas enligt det ordinarie lagstiftningsförfarandet om inga nationella parlament motsätter sig dem (artikel 81.3 tredje stycket EUF-fördraget).

RESULTAT

A. Primärrättens utveckling på området för civilrättsligt samarbete

Civilrättsligt samarbete ingick inte i Europeiska gemenskapens mål vid antagandet av grundfördraget. I artikel 220 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen föreskrevs det emellertid att medlemsstaterna skulle förenkla "formaliteter för ömsesidigt erkännande och verkställighet av rättsliga avgöranden och skiljedomar". Det civilrättsliga samarbetet infogades officiellt i EU:s befogenhetsområde genom Maastrichtfördraget, inom den mellanstatliga ramen för pelaren "rättsliga och inrikes frågor" (se faktablad [1.1.3](#)). Genom Amsterdamfördraget införlivades det civilrättsliga samarbetet i gemenskapens lagstiftning, i och med att det överfördes från fördraget om Europeiska unionen till fördraget om upprättande av Europeiska gemenskapen, utan att det för den skull kom att omfattas av gemenskapens allmänna förfaranden. Enligt Nicefördraget (se faktablad [1.1.4](#)) kunde åtgärder som faller inom det civilrättsliga samarbetsområdet – familjerättsliga åtgärder undantagna – godkännas enligt medbeslutandeförfarandet.

Vid sitt möte i Tammerfors (oktober 1999) banade Europeiska rådet väg för upprättandet av ett europeiskt område med rättvisa. Efter det att man kunnat konstatera att Tammerforsprogrammet inte genomfördes på ett tillfredsställande sätt, presenterades en ny handlingsplan för 2005–2010 vid Europeiska rådets möte i Haag (november 2004). I Haagprogrammet betonades det att man måste fortsätta att arbeta för ömsesidigt erkännande och utöka detta till nya områden som familjerättsliga egendomsförhållanden, arv och testamenten. Haagprogrammet följdes av Stockholmsprogrammet, som utgör en färdplan för den framtida utvecklingen av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa under femårsperioden 2010–2014.

Enligt Lissabonfördraget (se faktablad [1.1.5](#)) ska samtliga åtgärder som faller inom det civilrättsliga samarbetets område godkännas enligt det ordinarie lagstiftningsförfarandet. Familjerätten omfattas dock fortfarande av ett särskilt lagstiftningsförfarande som innebär att rådet beslutar med enhällighet efter samråd med Europaparlamentet.

Det bör noteras att Danmark, Irland och Förenade kungariket har undantag från avdelning V i tredje delen av EUF-fördraget (område med frihet, säkerhet och rättvisa) enligt protokollen nr 21 och nr 22 som fogats till fördragen. Irland och Förenade kungariket har flexibla undantag från lagstiftning som antagits inom detta område,

vilket gör det möjligt för dem att från fall till fall välja om de vill delta i eller ställa sig utanför lagstiftning och lagstiftningsinitiativ (protokoll nr 21 som fogats till fördragen). Danmark däremot har mindre flexibla undantag från området med frihet, säkerhet och rättvisa, vilket innebär att landet överhuvudtaget inte deltar i detta politikområde. Vid förhandlingarna om Lissabonfördraget erhöll Danmark möjligheten att ändra sitt undantag till ett flexibelt undantag inspirerat av de irländska och brittiska undantagen (protokoll nr 22). En folkomröstning hölls den 3 december 2015 för att godkänna att denna möjlighet utnyttjas (se faktablad [4.2.1](#)). Undantaget förkastades av 53 % av väljarna.

B. Viktiga antagna rättsakter

1. Fastställande av behörig domstol; erkännande och verkställighet av domstolsbeslut och utomrättsliga beslut

Det viktigaste instrumentet inom detta område är [Europaparlamentets och rådets förordning \(EU\) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område \(Bryssel I-förordningen\)](#). Denna förordning syftar till att harmonisera medlemsstaternas regler om behörighetskonflikter samt förenkla och påskynda erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område. Bryssel I-förordningen kompletteras av [rådets förordning \(EG\) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar \(Bryssel IIa-förordningen\)](#). Ökad rörlighet innebär att familjeband formas mellan individer av olika nationalitet. Makar av olika nationalitet måste veta hur de ska namnge sina barn och frångående personer måste kunna börja om igen i ett annat land utan att bryta kontakten med sina barn. När det gäller barn som förs bort av den ena föräldern fastställs det i Haagkonventionen om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn^[1], som har 99 konventionsslutande stater (oktober 2018) inklusive alla EU:s medlemsstater, ett mycket entydigt mål: Ett omedelbart återlämnande av det bortförda barnet. Samtidigt har Bryssel IIa-förordningen nu varit i kraft i mer 15 år, men många diskussioner har förts om hur man skulle kunna förbättra förordningen när det gäller denna fråga.

För att underlätta internationell indrivning av underhåll till barn antog rådet [förordning \(EG\) nr 4/2009](#) i december 2008. Genom denna förordning samlades enhetliga bestämmelser om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete mellan nationella myndigheter i en enda rättsakt. I syfte att förbättra och påskynda gränsöverskridande insolvensförfaranden fastställer Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2015/848 av den 20 maj 2015 om insolvensförfaranden enhetliga regler om behörighet, erkännande och tillämplig lag på detta område. För att avskaffa exekvaturförfarandet för beslut om obestridda fordringar antog Europaparlamentet och rådet [förordning \(EG\) nr 805/2004](#) om inrättande av en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar. [Europaparlamentet och rådet förordning \(EU\) nr 650/2012](#) om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i

[1] [Haagkonventionen av den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn](#).

samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg syftar till att avlägsna hinder för de medborgare som har svårigheter att hävda sina rättigheter till internationell kvarlåtenskap.

Med hänsyn till de rättsverkningar som följer av de särskilda egenskaper som tillskrivs äktenskap respektive registrerat partnerskap, valde Europeiska kommissionen att 2011 lägga fram två separata förslag till förordningar om förmögenhetsförhållandena mellan makar som kommer från olika medlemsstater. Det ena förslaget rör domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden och det andra domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap.

2. Harmonisering av regler om lagkonflikter

Ett antal instrument har antagits på EU-nivå för att hantera de viktigaste frågorna inom internationell privaträtt (bl.a. Bryssel- och Romförordningarna). Europaparlamentet och rådet antog [förordning \(EG\) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser \(Rom I-förordningen\)](#). Antagandet av [förordning \(EG\) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska pliktelse \(Rom II-förordningen\)](#) gjorde det möjligt att fastställa en enhetlig uppsättning regler om lagkonflikter som rör utomobligatoriska förpliktelser på det privaträttsliga området. Förordningen syftar således till att förbättra rättssäkerheten och göra det lättare att förutse hur en tvist kommer att lösas. Bestämmelser om lagkonflikter i fråga om underhållsskyldighet fastställs i rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet. I december 2010 antog rådet [förordning \(EU\) nr 1259/2010](#) om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad. Förordningen utgör en tydlig och samlad rättslig ram i fråga om tillämplig lag för äktenskapsskillnad och hemskillnad. När det gäller internationell kvarlåtenskap fastställs det i förordning (EU) nr 650/2012 bland annat tillämplig lag.

3. Förbättrad tillgång till rättslig prövning

För att förbättra möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister antog rådet direktiv 2003/8/EG, som fastställer gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister. Syftet med direktivet är att garantera en lämplig rättshjälpsnivå i gränsöverskridande tvister för personer som saknar tillräckliga medel. För att förbättra och effektivisera EU-medborgarnas och företagens möjligheter till rättslig prövning har unionen antagit ett regelverk om gemensamma förfaranden för att förenkla och påskynda handläggningen av gränsöverskridande mål gällande mindre tvister och indrivning av obestridda penningfordringar i hela EU. Detta regelverk utgörs av förordning [\(EG\) nr 861/2007](#) om inrättande av ett europeiskt småmålsförfarande och [\(EG\) nr 1896/2006](#) om införande av ett europeiskt betalningsföreläggande. Dessa förfaranden är frivilliga och kan användas som ett komplement till de förfaranden som föreskrivs i nationell rätt. I [direktiv 2008/52/EG](#) fastställs gemensamma regler om vissa aspekter av medling på privaträttens område i syfte att öka rättssäkerheten och därmed främja användningen av medling för att lösa tvister.

4. Instrument för gränsöverskridande samarbete mellan nationella civilrättsliga domstolar

Artikel 81.2 a och c i EUF-fördraget ger också Europaparlamentet och rådet i uppdrag att anta åtgärder som syftar till att garantera ömsesidigt erkännande och verkställighet av domar samt nationella bestämmelsers förenlighet när det gäller lagkonflikter och behörighetskonflikter. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1393/2007 av den 13 november 2007 (som håller på att ses över) har till syfte att förenkla och påskynda översändandet av rättegångshandlingar och andra handlingar för delgivning mellan medlemsstaterna och att skapa snabba och effektiva förfaranden inom det civilrättsliga området. I syfte att förenkla och påskynda samarbetet mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden på det privaträttsliga området antog rådet förordning (EG) nr 1206/2001. För att förbättra, förenkla och påskynda det rättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna och ge bättre tillgång till rättslig prövning för medborgare som är inblandade i gränsöverskridande tvister inrättades ett [europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område](#) genom [rådets beslut 2001/470/EG av den 28 maj 2001](#).^[2] Nätverket utgörs av kontaktpunkter som utses av medlemsstaterna, centrala myndigheter som anges i vissa EU-instrument, sambandspersoner och andra myndigheter med ansvar för rättsligt samarbete mellan statliga aktörer (domstolar, centrala myndigheter osv.). Beslut nr 2001/470/EG ändrades genom beslut nr 568/2009/EG av den 18 juni 2009, som syftar till att utöka och stärka det europeiska rättsliga nätverkets roll på det privaträttsliga området. En viktig nyhet som infördes genom det nya beslutet är att nätverket öppnas för yrkessammanslutningar som företräder personer med juridiska yrken, särskilt jurister, advokater, notarier och stämningmän.

Ett annat sätt att förenkla det civilrättsliga samarbetet är att utveckla användningen av informations- och kommunikationsteknik inom rättsväsendet. Ett sådant projekt inleddes i juni 2007 och ledde till en europeisk strategi för e-juridik. Exempel på verktyg för e-juridik är den [europeiska portalen e-Justice](#), som syftar till att underlätta medborgarnas och företagens tillgång till rättslig prövning i hela EU, sammankopplingen av nationella kriminalregister på EU-nivå, bättre användning av videokonferenser i de rättsliga förfarandena, innovativa översättningshjälpmedel, t.ex. automatisk översättning, dynamiska online-formulär och en europeisk databas över juridiska översättare och tolkar. Kommissionens årliga [resultattavla för rättsskipningen i EU](#) är ett informationsredskap som syftar till att hjälpa EU och medlemsstaterna att uppnå en mer verkningsfull rättsskipning genom objektiva, tillförlitliga och jämförbara uppgifter om domstolsväsendenas kvalitet, oberoende och effektivitet i samtliga medlemsstater. Sådana uppgifter är synnerligen viktiga för att främja reformer inom nationella domstolsväsenden.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Det ordinarie lagstiftningsförfarandet omfattar civilrättsligt samarbete, med undantag för familjerätten där rådet beslutar med enhällighet och Europaparlamentet enbart hörs.

[2] [Europaparlamentets och rådets beslut nr 568/2009/EG av den 18 juni 2009 om ändring av rådets beslut 2001/470/EG om inrättande av ett europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område](#)

Europaparlamentet har aktivt bidragit till att utforma innehållet i ovannämnda rättsakter. Europaparlamentet har tidigare påpekat att en genuin rättskultur inom EU är nödvändig för att medborgarna ska kunna utnyttja alla de rättigheter som de tilldelats i fördragen. I detta sammanhang är ett av de viktigaste elementen utbildning, i synnerhet inom det rättsliga området. I juni 2013 antog Europaparlamentet en resolution med titeln *Bättre möjligheter till rättslig prövning: rättshjälp i gränsöverskridande tvister på privaträttens område*^[3].

När det gäller domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål rörande internationella pars förmögenhetsförhållanden, omfattande såväl makars förmögenhetsförhållanden som förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap, tillstyrkte Europaparlamentet 2013 förslagen, men de båda rättsakterna blockerades i rådet under många år. 23 medlemsstater enades därför om fördjupat samarbete (artikel 20 i EU-fördraget) i syfte att gå vidare med lagförslagen. I början av 2016 lade kommissionen fram nya förslag till rättsakter, och innehållet i dessa byggde på omröstningen i Europaparlamentet och tidigare ingångna kompromisser. [Rådets förordning \(EU\) 2016/1103 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden](#) antogs till slut den 24 juni 2016.

När det gäller civilrättsliga förfaranden i Europeiska unionen uppmanade Europaparlamentet i juli 2017 kommissionen att i enlighet med artikel 225 i EUF-fördraget lägga fram ett förslag till lagstiftningsakt senast den 30 juni 2018, på grundval av artikel 81.2 i EUF-fördraget, om gemensamma civilprocessrättsliga miniminormer^[4]. Texten till det förslag till EU-direktiv som bifogas Europaparlamentets resolution syftar till att åstadkomma en tillnärmning av de civilprocessrättsliga systemen i syfte att säkerställa full respekt för rätten till en rättvis rättegång i enlighet med artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (se faktablad [4.1.2](#)) genom att fastställa miniminormer för att inleda, genomföra och slutföra civilrättsliga förfaranden vid medlemsstaternas domstolar.

Posten som Europaparlamentets ombudsman för barn som förs bort vid internationella vårdnadstvister inrättades 1987 för att hjälpa barn i äktenskap eller förhållanden där parterna är av olika nationalitet och där barnen är offer för föräldrarnas bortförande. Uppdraget, som alltid innehas av en sittande ledamot av Europaparlamentet, döptes om till [Europaparlamentets samordnare för barns rättigheter](#) i april 2018, under Elisabeth Morin-Chartier, för att återspegla utvecklingen av det mandat som getts detta uppdrag och för att inkludera barns rättigheter.

Anna Maria Corazza Bildt var Europaparlamentets samordnare för barns rättigheter från januari 2019 till valet till Europaparlamentet 2019. Före henne hade posten innehafts av Elisabeth Morin-Chartier (2017–2019), Mairead McGuinness (2014–

[3]EUT C 65, 19.2.2016, s. 12.

[4]Europaparlamentets resolution av den 4 juli 2017 med rekommendationer till kommissionen om gemensamma civilprocessrättsliga miniminormer i Europeiska unionen (EUT C 334, 19.9.2018, s. 39).

2017), Roberta Angelilli (2009–2014), Evelyne Gebhardt (2004–2009), Mary Banotti (1995–2004) och Marie-Claude Vayssade (1987–1994).

Udo Bux
05/2019

